

drabbrikan

Nevopan palla marro buttipa dran Frantzwagner kettanepa

UR - "Romernas nittonhundratal"

Under våren sändes UR, Utbildningsradion, flera program med temat - romernas nittonhundratal. I programmet förekommer begreppen "tattare", "zigenare", romer och resande, men man nämner inte vad de olika begreppen speglar under den historiska period programmen berör. Tittarna blir matade med upprepade gamla påståenden som saknar källhänvisning. I ena stunden skiljer man mellan romer och resande för att i andra stunden tala om "resande gruppen". UR borde kunna så mycket bättre än att cementera gamla illusioner och reproducera en förlegad dogm som putsat upp med ny retorik.

Läs mer på sidan 3.

Bild från UR.se

Godnattsagor på svensk romani på UR.se

I början på maj producerade UR tjugo tv-program med godnattsagor för barn på svensk romani. Nu har de börjat sändas i TV och finns även på ur.se. Rösten i programmen tillhör Robert Brisenstam, som var skribent i vårt förra nummer. Programmen utgör en oerhört viktig del i revitaliseringen av svensk romani. Genom att programmen producerats har man skapat något som ger möjlighet att höra talad romani, istället för att bara kunna läsa skriven romani. Programmen är textade, både på svenska och romani. Resultatet är enastående och lär komma många till glädje. Robert Brisenstams lugna och tydliga röst bär varje romani-ord med enkelhet på ett sätt som vittnar om genuiniteten i hans romani.

Bild från UR.se

Ny artikelserie!

Vi har länge haft tankar på att börja skriva en artikelserie om resande. I förra numret skrev Sebastian Casinge den inledande artikeln - folkliga föreställningar om "skojare" och deras magiska krafter - som varit mycket uppskattad av våra läsare. I detta nummer fortsätter vi artikelserien med artikeln - Resande i forna tiders Tälje - av Bo Lindwall, vars kunskaper om resande i gamla dagar bygger på historiska källor och forskning.

Läs mer på sid 5-6

I detta nummer:

Sid 2 - *Nevopan* - Nyheter

Sid 3 - *Är resande en romsk grupp eller inte?* - av Jon Pettersson

Sid 4 & 5 - *Artikelserie - Resande i forna dagar* - av Bo Lindwall

Sid 6 - *Vad är romanispråket?* - Artikelserie - av Jon Pettersson

Sid 7 - *Jekk lav fonn* - Ett ord från - Hans Gyllenbäck-Berg, sekreterare

Sid 8 - *Om Frantzwagner Sällskapet*

Nevopan Nyheter

Resande i det historiska Halland

Just nu genomförs ett kortare forskningsprojekt över romers, alltså de resandes, närvaro i Halland. Då historiskt sett. Initialt gås olika mer och mindre kända uppteckningar rörande olika personer igenom för att återfinna källor i olika arkiv. Därefter sammanställs källorna. Den i nuläget tidigaste påträffade källan vittnar om "taterska trollkvinor" och är daterad så

tidigt som år 1563. Dryga 50 år efter de första romerna tros ha kommit till landet. Under 1600-talet ökar källor som nämner "tattare", "zigenare" och "häktemakare", men också "kältingar" som man förr sade i Halland. Källorna ökar ju närmre nutid man kommer. Målet med forskningen, som genomförs med stöd från region Halland, är att kunna påvisa en historia som är baserad på källor. Forskningen ska sammanställas i någon form av skrift runt årsskiftet.

Tidig romani i Sverige

I april hölls en konferens i romani studies vid Södertörns högskola. En vetenskaplig artikel om tidig romani i Sverige hade skrivits av Sebastian Casinge, Peter Bakker och Jon Pettersson. Casinge har forskat i Svenska arkiv sedan många år och Bakker är professor i lingvistik vid Aarhus universitet. Artikeln är baserad på en kvinna som i början på 1700-talet står anklagad för stöld i Blekinge. Vid rättegången skäller hon ut rätten på romani och notarien har nedtecknat orden. Dokumentet är de tidigaste dokumentationen om romani i Sverige och hittades av arkivarien Niklas Rosenbalck, som forskat på resandesläkter. Casinge

har genom sin forskning påträffat ett flertal källor som vittnar om kvinnans och hennes familjs öde. Inte minst har belägg funnits för att familjekretsen runt kvinnan finns spridd över hela regionen från Tyskland i söder till Finland i norr. Så även dess ättlingar. Romani-texten har tyfts av Jon Pettersson, som också kunnat härleda kvinnans talade romani till varieteten sinti-romani. Språkliga analyser och övergripande jämförelser har sedan gjorts tillsammans med Bakker. Forskningsrönen är sammanställda i den artikel, som än är opublicerad och skriven på engelska, som Jon Pettersson presenterade vid konferensen i april. Så fort artikeln har publicerats kommer vi att meddela våra läsare här i Drabbrikan.

Utredning om ett romskt center

Kommissionen mot antiziganism föreslog i sitt slutbetänkande att staten skulle låta inrätta ett nationellt romskt center. Diskussionerna runt frågan pekade mot att ett sådant center skulle ha myndighetsstatus. I vårt remissvar till slutbetänkandet saknas denna punkt. I anvisningarna till remissinstanserna framgick nämligen att just avsnittet om romskt center var borttagen från remissförfarandet. Varför framgick inte. Men nu har kulturdepartementet tillsatt en särskild utredning i frågan om ett romskt center. Mer om utredningen kan du läsa på regeringen.se genom att klicka på länken - [HÄR](#).

Sedan frågan första gången yppades har vi i Sällskapet tagit ställning runt inrättandet av ett nationellt romskt center. Vi är gravt kritiska till att ett romskt centra skulle ha myndighetsstatus. En mängd problematik följer frågan i kölvattnet. Först och främst är det problematiskt att behandla alla de olika grupperna inom minoriteten som en, vilket man ofta gör - trots att de resande urskiljs från alla andra med begreppet - "romer och resande". Man bortser helt och hållet från olika romska gruppers kulturella och språkliga skillnader. Olika romska gruppers unika historia har gett olika konsekvenser. Dessa utgör

ofantliga skillnader i olika gruppers och individers livssituation i dag. För den med mer kortvariga historiska band till Sverige kan också det svenska språket utgöra ett hinder, vilket givetvis är fullt naturligt. Men den viktigaste aspekten av allt är att en minoritets frågor inte får styras av staten. Myndigheter är statliga instrument och dess ledning utses av regeringen, som är politiker. Regeringen reglerar vad en myndighet ska arbeta med, och hur. Att lägga en minoritets öde i händerna på politiker, som har stora skillnader i sina uppfattningar om minoriteten romer, menar vi är befängd.

Vi har tidigare välkomnat att man låter inrätta någon form av nationellt institut, som kan ge plats för samtliga romska grupper och tar hänsyn till dessas olika förutsättningar. En som inte delar in grupper, språk eller kultur i A-lag och B-lag. Som nationell minoritet bär vi på rätten att kunna leva med vår unika kultur, vårt språk samt att inte bli diskriminerade för de vi är - och staten ska främja detta enligt gällande konventioner och lagar. En sådan institution måste kunna arbeta under fria former och därmed inte vara knuten till staten. Statlig kontroll över en minoritets frågor, indirekt eller direkt, menar vi också inskränker i rätten till både inflytande i och självbestämmande över frågor som oss berör.

Är resande en romsk grupp eller inte?

UR har under våren sänt fem program med temat romernas nittonhundratals fyra av dem utgör en serie medan det femte (Länk) är en kortversion. Programmet är riktat mot unga och måste därför också grundas på fakta. Idag är källkritik och "fake news" heta ämnen, men hos UR verkar det vara lite så och så. Till att börja med så använder man begreppen "zigenare", "tattare", romer och resandes ganska flitigt - både i tal och text - men någon förklaring till begreppens samtida innebörd ges inte, vilket är både märkligt och skrämmande beroende på hur man ser på saken.

År 1999 röstades riksdagen igenom minoritetspropositionen (1998/99:143). Fem minoritetsgrupper uppfyllde statens grundkriterium - långvariga historiska band med Sverige. I propositionen framgår det att gruppens kultur och språk ska ha funnits i landet sedan före 1900-talet och att romer är ett samlingsbegrepp för alla romska grupper, inklusive de resande. Idag talar regeringen, myndigheter, tjänstemän och UR om - "romer och resande". Förlåt, men vilka är de resande och hur kom de in i bilden?

Vid sekelskiftet till 1900-talet invandrade en handfull romska familjer från dagens Rumänien. De kom att benämnas "zigenare" av staten. En redogörelse om deras historia finns i SOU 1923:2. De ur minoriteten romer som redan fanns i landet fick bära epitetet "tattare". Tidigare var då båda begreppen synonyma och redan år 1512 onämndes greve Gagino som "tater". Ordet "zigenare" togs först i bruk på 1600-talet. 1900-talets nytilkomna "zigenare" uppfattades som något annat än de som redan fanns i landet sedan århundraden - de resande. Paralleller kan dras till dagens åtskillnad mellan romer och EU-migranter - som alla vet är romer. I början på 1900-talet stödde man sig på teser hämtade från rasbiologin, som då hölls för vetenskap. Följden blev att en "tattar-" och en "zigenarpolitik", av helt olika karaktär, genomfördes. Den senare påminner starkt om dagens behandling av EU-migranter medan man satsade på att minska antalet "tattare" i samhället. Varenda svensk uppfattar förmodligen än idag "tattare" och "zigenare" som olika folk - istället för olika romska grupper. Rötterna till detta finner vi i rasbiologin. Olika romska grupper skiljer sig åt i mångt och mycket. Det är en följd av varje grupps unika historia. Ändå är de resande den enda grupp som urskiljs från övriga romska grupper.

En problematik är att de resande ratar begreppet romer. Så gör man i hela Västeuropa där rom betyder make eller man i Västeuropeiska romani-varieteter, så det är inte konstigt. Att kalla en resande-kvinna för rom är som att kalla Storbritanniens regent - *Kung*

Victoria. Att de tidigare kallade "zigenarna" dessutom benämner sig "svenska romer" underlättar inte saken.

UR gör gällande att man talar om romernas historia - inte minoriteten romers och inte heller de resandes historia. Programmet fokuserar på en period då det egentligen bara fanns två romska grupper i landet - då kallade "tattare" och "zigenare". Idag åtskiljer man grupperna med begreppet "resande och romer".

I 1940-talets register över "tattare" och "zigenare" framgår det att "tattarna" utgjorde ca 95 % av landets samtida romska befolkning. Fördelningen mellan "tattare" och "zigenare" bör ha bestått till in på 1960-talet. Utlänningslagen förbjöd "zigenare" att invandra mellan 1914 och 1954, och på 60-talet började de finska romerna att invandra, eller snarare återvända. Före 1809 var ju Finland och dess romer en del av Sverige. Sedan dess har många individer ur olika romska grupper invandrat till landet, nästan alla från Östeuropa. Anledningarna kunde vara kriser och krig, men även arbetskraftsinvandringen medförde romer. Det hör man inte talas om någonstans idag.

I programserien får man möta flera olika personer och lyssna till deras gripande berättelser. Kent berättar om hur de som barn fick delta i familjeförsörjningen - att spela och sjunga i varieté. Det medförde även ett ständig flyttade, vilket gjorde det svårt att gå i skolan. Samtidigt görs gällande att resandegruppen hade skolplikt sedan länge. Kanske rentav sen 1842? I ett program heter vi resanderomer. Inkonsekvensen är förbryllande och jag undrar om det finns någon vettig människa som kan reda ut begreppsförvirringen. UR har i vart fall inte lyckat med annat än att spå på den.

Ett program har två programledare vars brytning stärker uppfattningen om att romer är utlänningar - trots att de framställer en historia som tar sin början för över ett sekel sedan och en tid då majoriteten av landets dåtida romska befolkning hade funnits i landet sedan många generationer. Vore det då inte passande med en personer utan brytning? Hela tiden upprätthålls avgränsningen mellan resande och andra romska grupper - som vi och dem. Romen Allan berättar att han är uppvuxen i tält, i ett "zigenarläger", och Curt som är resande är uppvuxen på barnhem - där han blev kallad "tattarunge". Curt är ljuslagd och talar göteborgska medan Allan är mörk och har en för svenska romer typisk accent i sin i övrigt felfria svenska. Rasbiologins tolkning om "tattare" och "zigenare" reproduceras med modern layout och ny retorik. Budskapet är dock detsamma - Titta! Här har vi romer och här resande. Vad de resande är för några vet vi inte, men romer kan de väl ändå inte vara....

Jon Pettersson

Resande i forna tiders Södertälje

Till en början stod ättlingarna till de romer som kommit till Sverige under 1500-talet helt utanför samhället men under 1600-talet gjordes allvarliga försök att göra "tattarna" till skattebetalare och förhoppningsvis mer bofasta genom att tillåta dem att bli borgare i vissa städer, till en början i Gränna, Vimmerby, Hjo och Falkenberg, men snart i många andra småstäder runt om i landet under namn av häktmakare. Trots att inte alla häktmakare var romer så var det tillräckligt många för att begreppet skulle bli ytterligare en synonym för "tattare" eller "zigenare", troligen för att man då kunde bortse från de drakoniska lagar som stiftats mot zigenare men som aldrig genomfördes. Att de resande fick bli småstadsborgare visade sig bli något av en vinn-vinn situation, staten fick in skatteintäkter och "tattarna" kunde fortsätta att resa runt på marknader med magistratens pass, utan att kunna anklagas för olaga kringstrykande, men var ibland ändå inte mer bofasta i städerna än att de kom och betalade sina skatter en gång om året. Under 1600-talet dyker dessa kringresande upp i Södertäljes domböcker ibland, men då bara som besökare. I ett mål vid rådhusrätten 1660 mot ett "löst parti", män, kvinnor och barn, som kommit till staden, var en av de åtalade, Samuel Mårtensson, borgare och häktmakare i Trosa, en annan, Olaus, var "häktmakare som de andra", här uppenbarligen inte en yrkesbeteckning, men hade haft tjänst en tid som värvad soldat och som bödel i Uppsala. Följets medlemmar hade de typiska resandeyrkena vid denna tid, häktmakare, borgare och värvade militärer. I ett annat liknade mål från 1666 åtalades ett kringvandrande följe bestående av "häktmakare", bland andra Johan Mårtensson från Örebro och Kristofer Andersson från Strängnäs, vilka rest runt på landet och sålt kryddor.

I början av 1700-talet bodde under en tid några resandefamiljer i Södertälje. I Södertälje stads historia påstås att "zigenarna" kom till Södertälje efter pesten 1711, för att fylla ut luckorna efter avlidna borgare, men det stämmer inte. De fyra familjer som fanns i Södertälje vid denna tid kom åren 1708, 1709 och 1710 vilket framgår av domböckerna. Den förste var Peter Lorensen, med pass från Bogesund, nuvarande Ulricehamn, som den 17 augusti 1708 kom in på rådstugan i Södertälje och ansökte om att få burskap i staden och redan två dagar senare fick han avlägga sin ed som borgare. Han hade tidigare varit borgare i Gränna och Hjo, två städer som tidigt tagit emot "tartare" som borgare. Året därpå blev ännu en "zigenare", Per Jönsson, också han med pass från Bogesund, borgare i Södertälje, och den 9 april 1710 ansökte Per Jönssons svärfar, häktmakaren

Kristian Larsson från Lindesberg, att få bli borgare i staden "och att honom måtte tillåtas att få fara omkring att bevista marknadsplatser med småkram" vilket rådhusrätten godkände och den 18 april avlade han sin ed som borgare, varvid hans bror Krister Larsson, som redan var borgare i staden, och Peter Lorensen, gick i god för honom. Både Per Jönsson och Peter Lorensen uppger sig vara mässingsarbetare men står i mantalslängderna under rubriken häktmakare. Det tycks ha gått bra några år men 1713 var ett värvat dragonregemente tillfälligt stationerat i Södertälje och ett stort slagsmål bröt ut mellan "zigenarna" och några av dragonerna. De inhemska stadsborna höll sig utanför och hoppades kanske att kombattanerna skulle ta kål på varandra. Kanske hade ovänskapen pyrt ett tag men bröt ut när Peter Lorensen, som bodde i den så kallade Skyttens gård, som låg i hörnet av nuvarande Nygatan 6 och Badhusgatan 6, precis söder om Torekällskolan där det nu är parkeringsplats och en liten park, hade fått besök av de andra "tattarna" i staden samt några släktingar från annat håll, och bråket började på en krog där de satt och drack öl och slutade med att dragonerna bröt sig in hemma hos Peter Lorensen där han blev svårt misshandlad. Både "zigenarna" och dragonerna var beväpnade med värjor och pistoler men något dödsfall inträffade konstigt nog inte.

Efter detta slagsmål lämnade Peter Lorensen och de andra resande borgarna Södertälje och det skulle dröja ett antal år innan någon av de resande åter sökte burskap här. När det gäller Per Jönsson så blev han, som senare som soldat kallade sig först Hellbom och senare Lindgren, med sin familj utvisad till Svenska Pommern i juni 1729 men återvände omgående till Sverige och både han och Peter Lorensen blev stamfäder för många sentida resande.

En dottersons son till Peter Lorensen vid namn Peter Detlofsson (1738-1815), som tidigare varit artillerihantlangare och som sedan står som glas- och porslinshandlare, fick både burskap och blev gårdsägare i Södertälje före 1777. Peter Detlofsson ägde en gård i nuvarande kvarteret Granen 3 i hörnan Nygatan 5 och Badhusgatan 5, snett emot den gård där hans farmorsfar Peter Lorensen bodde 60 år tidigare. Peter flyttade med sin familj till Östhammar 1785 och sålde då sin gård till guldsmeden Karl Johan Bask. Peter Detlofsson var gift sedan 1761 med Elisabet Bergman (1743-1817) som var dotter till en "tartare" Kristian Adamsson Broman som kommit över från Finland till Uppland under "lilla ofreden" och blivit soldat för en rote i Rasbo socken. Han avled när Elisabet endast var tre

dagar gammal och hon fick namnet Bergman efter styvfadern Alexander Bergman, valackare vid konungens stall, som 1745 gifte sig med Elisabets mor, Anna Sofia Johansdotter. Peter Detlofsson och Elisabet fick 11 barn av vilka 6 nådde vuxen ålder och själva efterlämnade barn. På så sätt härstammar de flesta mellansvenska resande från Peter och Elisabet och bland ättlingarna kan nämnas deras sonsons sonsons son, dragspelaren och kompositören Calle Jularbo. En annan av deras ättlingar, bosatt i Södertälje, var Gottfrid Karlsson som under åren 1919-1935 ägde fastigheten Lännock, öster om staden, och bodde där med sin familj och som var sondotters sonson till Peter Detlofsson.

Även Elisabet Bergmans svåger, glas- och porslinshandlaren Adolf Flinta (1753-1809) var borgare och gårdsägare i Södertälje under senare delen av 1700-talet. Han var gift med Elisabets halvsyster Anna Margareta Bergman (f 1753). Deras söner Lorentz Flinta (1774-1832), Karl Peter Flinta (1780-1830) och Alexander Flinta (1782-1847) var alla tidvis bosatta i Södertälje i början av 1800-talet. En annan halvsyster till Elisabet, Hedvig Bergman, var gift med glasföraren Lars Petersson Lundström, som var farbror till Peter Detlofsson och dotterson till gamle Peter Lorensen, och deras yngste son Johannes

Lundström (1776-1829) fick burskap som glas-, porslins- och järnsmideshandlare i Södertälje den 6 oktober 1800, men han blev inte kvar i staden så länge. Ungefär vid samma tid blev också järnsmideshandlaren Hans Hallengren (f 1776) borgare i Södertälje. Han tillhörde en sörmländsk resandesläkt som i flera generationer varit borgare i Torshälla. Johannes Lundström och Hans Hallengren ägde varsin gård i det som senare skulle bli den stora Kindgrenska tomten, en sammanslagning av 4 gamla tomter, som sträckte sig från Storgatan 7 upp till Nygatan, senare kallat kvarteret Mars och nu Luna, där bland annat Luna vårdcentral ligger.

En annan resande var smides- och järnkramhandlaren Olof Sundberg (1796-1870) som varit lumpsamlare för Nyfors pappersbruk i Tyresö socken innan han 1823 flyttade till Södertälje där han ägde vad som då kallades gården nummer 4 i andra västra kvarteret, senare kvarteret Månen 5, S:t Ragnhildsgatan 16, nu någonstans vid rulltrapporna i Lunahuset. Där bodde han till 1832 då han med sin familj flyttade till Stockholm.

Bo Lindwall

Bo Lindwall är ett mycket välkänt namn bland personer som på något sätt sysslat med genealogi - släktforskning. Han har publicerat flera artiklar och böcker i ämnet. I boken "anor från landsvägen" ger han goda råd till den som vill släktforska bland sina resande-anor. Redan på 1970-talet stötte Bosse i olika källor på personer som han säger var - "såna som inte riktigt fanns". Dessa var resande. När han sedan började forska djupare i vilka dessa personerna var så uppstod en ny värld för honom. Som han själv säger - "om man forskar på vanliga bondfamiljer så kan man se att en person föds, döps, gifter sig, får barn och dör - ofta på en och samma plats. Men när det kom till de resande så blev det en utmaning att följa olika personer genom deras liv...". En person kunde återfinnas på en mängd olika platser. Både som soldat i något värvat regemente och som borgare bosatt i någon stad, för att sedan dyka upp i någon helt annan orts kyrkbok. Där visar det sig då att familjen fött ett barn - som också döpts där. Vanligtvis under en handelsresa, vilket också styrks av det faktum att samma personer samtidigt kanske återfinnas i exempelvis listorna över glasförare anställda vid ett

glasbruk. Då med uppgift att resa runt i landet och sälja glasbrukets varor. Resor var fram till 1860 belagda med passtvang. Respass fick man av glasbruket. Personer som saknade respass personer återfinns i rättegångsprotokoll, som i sin tur ofta ger spännande uppgifter om olika familjeband. Rättegångarna resulterade ofta i att straff utmättes. Samma personer återfinns därför också i fångrullor. I sin hemsocken finns kanske i sin tur personen inte upptagen i kyrkboken, vilket tyder på att socknarna kanske försökte undslippa sitt åtagande enligt hemortsrätten - fattigvård. Det är ett makalöst detektivarbete som Bosse genomfört och mycket av det vi idag vet om våra förfäder kommer från hans forskning. Vi är oerhört hedrade av att ha fått Bosse som skribent i Drabbrikan.

Foto: Bo Lindwall

Vad är romanispråket?

Romani eller romanes - och vad är skillnaden

Många gånger har jag hört att av olika personer att de uppfattar romanes som ett språk och romani som ett annat. Dessutom tror många också romanes är ett enhetligt språk. Är det verkligen så? - Nja, riktigt så är det inte.

För att beskriva hela saken så måste jag gå tillbaka till ordet *romani* och dess grund, substantivet - rom. Alltså en rom, som är ett maskulint ord. Den feminina motsvarigheten är *romni*. På svensk romani betyder dessa man och kvinna eller make och maka, som är resande. Med adjektivändelse böjs ordet till rom till rom-ano eller rom-ani. Med det svenska språkets adjektivändelse blir detta till rom-sk eller rom-ska. Sista bokstaven i ordet visar om det handlar om en man (-o) eller en kvinna (-i). De flesta av oss har säkert hört visan med refrängen *romano tchavo kamma romani tchej*, som betyder resande pojkar vill ha/älskar resande flicka. Talar man om fler än en så blir sista bokstaven ett -e - romane. Fast idag böjer de flesta resande jag mött *romano* i flertal till *romanoa*, istället för *romane*. Det är en direkt påverkan från det svenska språkets grammatik. Språkrådet som är landets språkvårdande myndighet benämner romani som romska. De talar om det romska språket, romskt lexikon, romska språkvårdare etc.

Romani-språkets namn i sin grundform är alltså romani enligt samma grammatiska principer som gäller då engelska är en engelsmans språk. När man hör romer från andra länder och grupper som talar andra varieteter än svensk romani så säger de ofta att de talar romanes. Ibland skrivs romanes också som språkets namn. Detta är en böjning som ungefär motsvarar att man skulle säga - **på** romani. Enligt Språkrådets modell skulle det bli - romskt. Men ingen talar väl romskt? I så fall talar man romska, inte romskt. Om vi hade haft denna funktionen kvar i svensk romani skulle vi säga; me rakkrar romanes - jag talar **på** romani eller jag talar **romanott**. Detta kan liknas vid; me rakkrar pre romani - jag talar **på** romani. Utifrån vårt perspektiv och vår grammatik talar man inte så, man talar svenska - inte **på** svenska.

Man kan även dra liknelser till hur stor skillnad det är mellan att säga - Do you speak english? och - Do you speak in english? Som betyder - talar du engelska? kontra - talar du på engelska? Om man undrar om någon talar engelska frågar man inte om de talar på engelska eller på ett engelskt sätt. Man frågar helt enkelt om de talar engelska. Men om man vill att de ska säga något **på** engelska så är det en annan sak. Enligt grammatiken i många romani-varieteter säger man - talar du **på** romani? eller - jag talar **på** romani. Även - jag talar **romanott** (på ett romskt sätt). Själva grunden är skillnader i grammatiken mellan olika varieteter av romani. Vår svenska romani är starkt påverkat av de germanska språken och i särskilt svenskan. Det är sannolikt att just detta bidragit till att kasuset med formen romanes har försvunnit ur vår svenska romani.

Då kan man fråga sig om alla andra grupper och romani-varieteter använder formen romanes för språket? Nej, så är det inte. De flesta romani-varieteter har benämningen romani

čib, för språket. Čib betyder tunga/tungomål/tal. Men det finns även några få grupper som använder formen *romano* för språket. Här skiljer sig själva grundtanken i grammatiken genom att språket är något manligt istället för kvinnligt. Byte av genus (kön) är inte helt ovanligt bland olika språk. I svenskan är detta inte lika påtagligt, men en del svenska dialekter säger fortfarande han och hon istället för den om många saker. Exempelvis - bilen är fin han, klockan hon börjar att bli mycket, etc. En annan sak är att man idag ofta kan höra uttryck som kvinnliga lärare och manliga (sjuk)systrar i stället för lärarinnor och sjukskötare.

I finsk romani återfinns formen *romano čimb* i databasen *romlex*, som finns på internet, men finska romer säger givetvis också romani. Detta kan jämföras med ordet för kniv, som i svensk romani finns i de två formerna - *tchuro* och *tchuring*. Ett är maskulint, det andra feminint. Anledningen är sannolikt yttre påverkan från bland annat svenskan och finskan.

Bland sinti i Tyskland säger många romenes, som bygger på en skillnad i uttal. Men jag har också hört sintier säga *romnes*, *rumeni* och *romeno rakepen*.

I den upptecknade, men nu utdöda, varieteten *Waelsisk romani* kan man vid sidan av *romani čib* hitta formen *romnimus*. I dagens talade romani i Storbritannien, den så kallade *anglo-romanin*, benämns språket både som - *romany* och *rumness*.

I gränstrakterna mellan dagens Österrike och Ungern ligger Burgenland. Fram till andra världskriget levde där runt 8000 romer, som bofasta bönder. Alla förutom 300 personer mördades av nazisterna. Därmed dog även deras språk nästan. Språket har kunnat räddas genom omfattande revitaliseringsåtgärder. Talarna av Burgenland romani kallade sitt språk - *roman* - utan ändelse, vare sig -i eller -es.

I databasen *romlex* finner jag i varieteten *gurbeti* formen *romendi čhib*. Varieteten är vida spridd från Bulgarien i sydöst och upp över stora delar av Balkan och Ungern

Skillnaden mellan romani och romanes ska alltså inte tolkas som skillnaden mellan **d**anska och **f**ranska. Skillnaderna mellan romani och romanes är grammatisk - inget annat.

När man å andra sidan hör någon tala en annan varietet av romani än svensk romani så är det inte alls konstigt att man uppfattar det som ett helt annat språk. Detta bygger på flera olika faktorer. Romani chibs olika varieteter har lånat in en mycket stor mängd ord från en mängd olika språk i de regioner och länder där man historiskt sett levde. Detta medför ofantliga skillnaderna mellan olika romani-varieteter och det kommer jag att skriva mer om i nästa artikel.

Jon Pettersson

Jekk lav fonn - Ett ord från

Marro ranndrepaskro - Vår sekreterare

Mala,

Hej alla resande runt om i Sverige (och utanför). Jag heter Hans Gyllenbäck-Berg och är sekreterare i Frantzwagner Sällskapet. Jag jobbar tillsammans med bland annat vår ordförande Jon Petterson. En person som brinner mer för våra frågor än någon annan jag tidigare jag träffat.

Som vi alla vet så har vårt folks kultur och språk och manér varit ganska så okänt för större delen av det svenska folket. Detta dels beroende på vår egen tystnad, dels på grund av det hemlighållande som vi påtvingats av myndigheter och allmänhet, och framförallt av den desinformation och de helt felaktiga uppgifter som många "nyttillkomna" romer tagit för vana att ge som säker information till myndigheter men som oftast inte har stämt överhuvudtaget. Detta har försatt oss resande i en mycket svår och prekär situation som har drabbat hela vår egen sanning. Det är först nu, med forskning omkring vårt folk, som myndigheter och felinformerade instanser har börjat förstå vad vi egentligen har blivit utsatta för.

Jag tillhör en av de äldsta förgreningar av romer i Västeuropa. På min mors sida härstammar vi från de tyska och de internationella så kallade cirkusromerna, som kom till Sverige med sina ambulerande företag, cirkusar, varietéer, teatrar, musik och dans i början av 1900-talet. På min fars sida går anorna ända tillbaka till de romer som kom hit på 1500- och 1600-talet.

Efter avslutad realskola kom jag in på juristlinjen som jag självklart var mycket glad för. Mitt mål var att kunna studera till jurist och därefter bli advokat. Men ack hur mina förhoppningar grusades när min far efter några terminer med bra resultat plötsligt tyckte att jag skulle ta upp min mors släkts artisttradition och istället sadla om till svärdsbrukare! Detta var självklart ett stort slag mot mina drömmar och den väg i den akademiska världen som jag redan stakat ut för min framtid. Som traditionen bjuder så följde jag min fars råd, slutade skolan och började att träna in ett cirkusnummer som svärdsbrukare med artistnamnet Heinz Erlandy. Ett namn som jag fortfarande använder ibland. Att protestera mot min fars beslut var absolut otänkbart. Detta min fars beslut, har legat och följt mig som en stor sorg i mitt liv. Men sådana var reglerna i vår värld. Dessbättre har mitt brinnande intresse för juridiken följt mig i hela mitt liv kvarstår fortfarande och jag jobbar en hel del med juridiska frågor.

Därför gläder det mig att se fler och fler unga resande, pojkar och flickor, som sätter höga mål och gör det som man nu förstår är det enda rätta, det vill säga att skola sig och bidra till samhällsutvecklingen. Alltifrån läkare,

jurister, tjänstemän vid statliga instanser. Självklart så värmer det i hjärtat när jag ser hur långt ens egen dotter, Mirelle Gyllenbäck (som sitter bakom tangentbordet och skriver ner mina ord), har kommit och anses som en förebild för många unga romer idag som tagit samma beslut.

När vi små och hemma och reste runt i landet med våra föräldrar, så hände det väldigt ofta att vi besökte andra resandefamiljer. Något som slog mig då och något jag tänkt på mycket i mitt liv, och som jag egentligen inte ännu förstår, är min och andra resandefamiljers sätt att klassificera och indela olika resandefamiljer och resandesläkter. Det vill säga att ibland när vi var på väg till en speciell resandefamilj så kunde min far säga till oss syskon att: "Nu ska vi träffa djupa resande. Så tänk på vad ni säger och hur ni uppför er och visa respekt". Vid ett annat tillfälle kunde han utbrista att: "Nu ska vi besöka en resandefamilj. De är resande, men de är inte som oss - men vi måste ändå respektera dem som de är". Detta resonemang har följt mig i hela mitt liv och jag har fortfarande inte riktigt lärt mig att förstå detta.

När jag och mina syskon gick i grundskolan så blev vi väl behandlade, så länge som ingen visste att vi var av resandesläkt. När detta upptäcktes så påbörjades alltid mobbning och förföljelse. Vi om några vet vad begreppet innebär när man blir nedslagen i 20 graders kyla och ens skolkamrater sparkar på en med sina pjäxor tills man ibland nästan miste medvetandet. Allt under okvädningsord som "tattarjävlar försvinn från vår skola" och vi var bara barn som ville lära oss att läsa och skriva.

Som tur är så har tiderna förändrats något, men inte mycket. Men tillsammans med starka krafter inom vårt folk och våra nyfikna och duktiga ungdomar samt med den forskning som sker idag angående oss och vårt leverne så kanske vi äntligen kan kliva ut i ljuset. Använda vårt språk fullt ut, presentera oss som de vi är och låta allmänhet och myndigheter få den bild av oss som vi skapar själva och som inte genom felaktig information har snedvridit vår sak i samhället.

Önskar er alla en underbar sommar och ser fram emot att träffas på vår hemsida.

Med vänliga hälsningar,

Hans Gyllenbäck-Berg,
Er sekreterare

Privat foto

Frantzwagner Sällskapet

Om oss

Vi stiftades 2013 i Helsingborg av ättlingar till Peter Frantzwagner/Frenswegener, som invandrade till Sverige via Danmark och Skåne under slutet på 1600-talet. Många av dagens resande, eller romanifolk, är på något sätt ättling till Frantzwagner och hans närmsta familj.

Vi verkar för att vi resande, såsom egen grupp inom den nationella minoriteten romer, ska ges möjlighet att åtnjuta våra språkliga och kulturella rättigheter. Rättigheter som vi har genom Europarådets ramkonvention om skydd för minoriteter, den Europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk samt den nationella minoritetslagsstiftningen.

Vi verkar för att bevara och revitalisera det språkliga och kulturella arvet från våra förfäder.

Vi verkar för att bevara och sprida en nyanserad och rättvisande bild av vår historia.

www.frantzwagner.org

Följ oss på Facebook! - [Facebook.com/frantzwagnerkettanepa](https://www.facebook.com/frantzwagnerkettanepa)

Vi är en öppen organisation och vi har två former av medlemskap. Som ordinarie medlem innehar man rösträtt och är samtidigt förpliktad att delta i organisationens verksamhet aktivt, i enlighet med våra stadgar. Ansökan om ordinarie medlemskap skickas till info@frantzwagner.org tillsammans med referenser samt en förklaring i på vilket sätt man kan verka inom organisationens verksamhet. Styrelsen behandlar ansökan och beslutar ensam om vem som antas såsom ordinarie medlem. För ordinarie medlem erfordras personuppgifter samt e-postadress. Uppgifterna behandlas enligt PUL. Medlemsavgift för ordinarie medlem är 100 kr per person och år. BG: 278-9972

Som stödmedlem saknar man förpliktelser att delta inom organisationens verksamhet, såväl som rösträtt. Ett stödmedlemskap kostar 100 kr per person, eller 200 kr per familj, och år. För stödmedlem behövs endast namn och e-postadress, för utskick per e-post. BG: 278-9972